

examenbundel.nl

examen bundel

Meer dan alleen oefenexamens

Nu bij je boek
mijn.examenbundel.nl
Online oefenen, video's en meer

2024|2025

havo

Nederlands

ThiemeMeulenhoff

#

**examen
bundel** >

Slim leren, zeker slagen

**BESTEL
MET
STAPEL-
KORTING!**

Slim leren, zeker slagen met Examenbundel!

Oefenopgaven, samenvattingen, woordjes,
examentips en inspiratie: op examenbundel.nl
vind je alles om je optimaal voor te bereiden
op je examens.

#ikgazekerlagen #geenexamenstress examenbundel.nl

examenbundel.nl

examen bundel

Meer dan alleen oefenexamens

2024 | 2025

M. Reints
P. Merkx

havo

Nederlands

ThiemeMeulenhoff

Colofon

Auteurs

M. Reints
P. Merkx

Vormgeving binnenwerk

Maura van Wermeskerken, Apeldoorn

Opmaak

Crius Group, Hulshout

Redactie

Marinell Bruys, Hoogerheide

Over ThiemeMeulenhoff

ThiemeMeulenhoff ontwikkelt slimme flexibele leeroplossingen met een persoonlijke aanpak. Voor elk niveau en elke manier van leren. Want niemand is hetzelfde.

We combineren onze kennis van content, leerontwerp en technologie, met onze energie voor vernieuwing. Om met en voor onderwijsprofessionals grenzen te verleggen. Zo zijn we samen de motor voor verandering in het primair, voortgezet en beroepsonderwijs.

Samen leren vernieuwen.

www.thiememeulenhoff.nl

Boek ISBN 978 90 06 48644 5
Pakket ISBN 978 90 06 31592 9
Eerste druk, eerste oplage, 2024

© ThiemeMeulenhoff, Amersfoort, 2024

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 23 augustus 1985, Stbl. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie (PRO), Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp (www.stichting-pro.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) dient men zich tot de uitgever te wenden. Voor meer informatie over het gebruik van muziek, film en het maken van kopieën in het onderwijs zie www.auteursrechtenonderwijs.nl.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de auteursrechten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Zo werk je met deze Examenbundel

De eerste stap om vol vertrouwen je examen voor dit vak in te gaan heb je gezet! Deze Examenbundel is namelijk de beste voorbereiding, omdat je oefent met echte examenopgaven. Kijk hoe het werkt.

De indeling van het boek

Je Examenbundel bestaat uit verschillende delen:

- **De oriëntatietoets:** krijg snel een eerste indruk hoe je scoort op de verschillende examenonderwerpen.
- **Deel 1 - Theorie met oefenopgaven:** de belangrijkste examenstof op een rijtje en oefeningen om de theorie meteen toe te passen.
- **Deel 2 - Examens met uitwerkingen:** oefen met hele examens met heldere uitleg van onze ervaren examendocenten.
- **Deel 3 - Examen 2024-I:** de generale repetitie voor het echte examen. De antwoorden en uitwerkingen staan op mijnexamenbundel.nl.

Uitwerkingen

UITWERKINGEN

Kijk de vragen na met de **uitwerkingen**. Daarin staat het juiste antwoord. Maar belangrijker: je krijgt duidelijke uitleg waaróm dit het juiste antwoord is en hoe je daar komt.

Zo oefen je én leer je tegelijk!

Online oefenen met Mijn Examenbundel

Bij dit boek hoort een online omgeving: **mijnexamenbundel.nl**. Het boek en Mijn Examenbundel werken met elkaar samen.

Maak de balans op

Leren en oefenen

Ook handig

Boek

- oriëntatietoets maken
- hele examens maken
- theorie met oefenopgaven
- handige begrippenlijst argumentatieve vaardigheden
- onderwerpregister

Mijn Examenbundel

- nakijken oriëntatietoets
- nakijken hele examens

Je scores worden bewaard!

- uitlegvideo's bij de theorie
- extra oefenopgaven

Je ziet je voortgang!

- overzicht van de examenstof
- hulpmiddelen
- examentips

Alle belangrijke info bij elkaar!

Om optimaal gebruik te maken van boek én website, verwijst het boek op handige plekken naar mijnexamenbundel.nl.

Voorbeeld

Wil je weten hoe je de toets hebt gemaakt? De antwoorden staan op mijnexamenbundel.nl. Vul je punten in en bekijk je score per onderwerp. Je scores worden bewaard.

Activeer direct je code voor Mijn Examenbundel

Ga nu naar mijnexamenbundel.nl en maak meteen je account aan. Met de **activatiecode** die je per mail hebt ontvangen of via de ELO van je school, heb je toegang tot alle extra's die bij je boek horen.

Gebruik ook Samengevat

Wil jij je nóg beter voorbereiden op het eindexamen? Combineer **Examenbundel** dan met **Samengevat** - alle examenstof kort en bondig in één boek.

Heel veel succes!

Namens team Examenbundel heel veel succes met je examens! #slimlereniszekerslagen

Heb je een vraag of opmerking over deze Examenbundel? Ga dan naar examenbundel.nl/contact.

Opmerking

De overheid stelt de regels op voor het examen. Bijvoorbeeld wat de examenonderwerpen zijn, welke hulpmiddelen je mag gebruiken en wanneer het examen is. De auteurs en uitgever hebben deze Examenbundel met grote zorg samengesteld. Soms veranderen de regels van de overheid echter of worden er nieuwe afspraken gemaakt over wat die regels betekenen. Raadpleeg daarom altijd je docent of onze website www.examenbundel.nl voor actuele informatie die voor jouw examen van belang is.

7 Oriëntatietoets

17 Deel 1 Theorie met oefenopgaven

- 19 1 Het centraal examen
- 21 2 Taalgebruik en aantal woorden
- 23 3 Signaalwoorden en signaalzinnen
- 24 4 Tekstsoort en schrijfdoel
- 25 5 Intentie van de schrijver,
stijlmiddelen en figuurlijk
taalgebruik, framing
- 27 6 Citeren en met eigen woorden
- 29 7 Hoofdgedachte en hoofdvraag
- 31 8 Samenvatten
- 33 9 Functie van tekstgedeelte
- 37 10 Standpunt en argumenten
- 39 11 Argumentatie en
argumentatieschema's
- 41 12 Drogredenen
- 43 13 Aanvaardbaarheid van
argumentatie, werken met
scenario's
- 47 14 Belangrijke begrippen

- 52 Oefenopgave A
- 56 Oefenopgave B
- 61 Uitwerkingen

65 Deel 2 Examens met uitwerkingen

67 Tips bij het maken van het examen Nederlands

2021-I

- 69 Tekst 1: *Leve de vleesetende
vegetariër – Wantrouw de
rechtlijnigen*
- 75 Tekst 2: *De vlogger is de toekomst
van de journalistiek*
- 79 Tekst 3: *Wat als werken niet meer
móet, maar mág?*
- 81 Tekst 4: *Basisinkomen aantasting van
autonomie*
- 85 Uitwerkingen

2021-II

- 95 Tekst 1: *Dit artikel gaat over
uitstelgedrag. Je zou het ook
later kunnen lezen (maar
doe het toch maar nu)*
- 100 Tekst 2: *Voor de experimenten van
dr. He is eerst zicht op de
veiligheid nodig*
- 103 Tekst 3: *Kindermarketing in vlogs*
- 105 Tekst 4: *Stop nou toch eens met
kinderidolen op junkfood*
- 109 Uitwerkingen

2021-III

- 118 Tekst 1: *Waarom gruwelplaatjes op
sigarettenpakjes niet gaan
werken*
- 123 Tekst 2: *Het rookbeleid is dodelijk*
- 127 Tekst 3: *Waar is het goede gesprek
gebleven?*
- 132 Uitwerkingen

2022-I

- 140 Tekst 1: *Fantaseren is overleven*
 144 Tekst 2: *Ga toch eens een weekendje spelen*
 149 Tekst 3: *Dienstplicht voor vrouwen is geen emancipatie*
 152 Tekst 4: *Stervende talen*
 156 Uitwerkingen

2022-II

- 165 Tekst 1: *Wie durft nog zorgeloos door het bos te banjeren?*
 172 Tekst 2: *Baan omdat je vrouw bent, wie wil dat nou?*
 175 Tekst 3: *Vrouwenquotum? Neem een voorbeeld aan de topsport*
 178 Tekst 4: *Praat een beetje Nederlands met me*
 182 Uitwerkingen

2022-III

- 192 Tekst 1: *Tijd om digitaal te ontspullen: maak je smartphone eens leeg*
 197 Tekst 2: *Vliedschaamte: niks mis mee*
 202 Tekst 3: *Iederéén denkt in hokjes*
 207 Tekst 4: *Ridder*
 209 Uitwerkingen

2023-I

- 218 Tekst 1: *Altijd een oogje in het zeil*
 222 Tekst 2: *Vereng internationalisering niet tot verengelsing*
 225 Tekst 3: *Stop met lokken buitenlandse studenten*
 230 Tekst 4: *Waarom moet lezen per se leuk zijn?*
 233 Uitwerkingen

2023-II

- 242 Tekst 1: *Maar ik b n gelukkig en ik b n productief*
 249 Tekst 2: *Politiek debat hoort juist in de schoolbank*
 252 Tekst 3: *Laat jongeren eerder meedoen*
 255 Tekst 4: *Ga loten als je iets wil doen aan ongelijkheid*
 259 Uitwerkingen

**271 Deel 3
Examen 2024-I****273 2024-I****Bijlagen**

Register
 Cijferbepaling deel 2

Hoe zou je het nu al doen op een examen? De oriëntatietoets geeft je een eerste indruk.

Oriëntatietoets

Tekst 1

De wereld als jury

(1) Twee minuten duurt het televisieoptreden van Sander uit Wage-ningen. Met een beetje pech blijft het hem de rest van zijn leven achter-
5 volgen. Presentator Eddy Zoëy van het datingprogramma *Take me out* heeft zijn arm om de negentienjarige jongen heen geslagen. “Ik hoop dat je met een meisje weg kan gaan”,
10 zegt Zoëy. “Maar eerst mogen ze je beoordelen op het uiterlijk. Dames! Kom maar op met jullie stemmen.” Het ene na het andere bordje kleurt rood. De dames willen hem niet.
15 Sander zakt door de grond. Eén troost voor Sander: hij is niet alleen. Twaalf jaar nadat *Big Brother*¹⁾ voor maatschappelijk debat zorgde, produceert reality-tv nog altijd
20 dagelijks winnaars en verliezers.

(2) Castingshows²⁾ zijn goedkoop om te maken, omdat er immers geen professionele acteurs betaald hoeven te worden. Het concept kan boven-
25 dien worden losgelaten op elk thema. Van modellen en mode tot talentenjachten en relatiebemiddeling. De onderwerpen mogen verschillen, de aanpak is grotendeels dezelfde. Uit
30 een veelvoud aan aanmeldingen wordt een bonte groep jonge mensen geselecteerd. Die moeten vervolgens in een afvalrace bewijzen dat zij het beste kunnen koken of het grootste
35 zangtalent zijn. Daarbij worden zij op de voet gevolgd door een jury. Liefst

ook door de kijkers thuis, want hun sms’jes zijn een welkome bron van inkomsten. Voor de winnaar ligt een
40 baan of een platencontract in het verschiet.

(3) De huidige castingshow is niet opeens uit de lucht komen vallen. “Het is niet zomaar reality-tv”, vertelt
45 mediawetenschapper Maarten Reesink, verbonden aan de Universiteit van Amsterdam. “Het reality-genre begon al veel eerder, met wat ik maar ‘de zwaailichttelevisie’ noem.
50 Hierbij kon de kijker meerijden met politie of brandweer. Daarna kwam de emotie televisie: *All you need is love*. Met *Big Brother* brak in 1999 een heel nieuw tijdperk aan.” De
55 omstreden show, waarbij een zorgvuldig geselecteerde groep deelnemers zo’n honderd dagen in een met camera’s volgestouwd huis moest doorbrengen, zou het proto-
60 type worden van wat Reesink ‘de derde generatie reality-programma’s’ noemt. “Het is reality, maar gecreëerd voor de televisie. ‘*Creality*’
65 dus. Casting is daarbij cruciaal. Dat geldt ook voor de vierde en voorlopig laatste generatie reality-tv: de make-over. Of het nou een huis, garderobe of lichaam betreft, alles gaat radicaal op de schop en de kijker volgt dit op
70 de voet.”

(4) De moderne castingshows zijn veelal een combinatie van die laatste

noot 1 *Big Brother* was een televisieprogramma waarin een groep mensen in een huis samenleefde en bekeken en gevolgd werd. Wekelijks werd een deelnemer door de kijker weggestuurd. De laatst overgebleven deelnemer won een geldprijs.

noot 2 casting: selectie van kandidaten voor een specifieke rol

twee categorieën. Vergeleken met vroeger is de nadruk steeds sterker op succes komen te liggen. “Zo bezien was *Big Brother* heel onschuldig”, stelt Henri Beunders, hoogleraar media, geschiedenis en cultuur aan de Rotterdamse Erasmus Universiteit. “*Big Brother* zou volgens sommige psychologen een gevaarlijk experiment zijn. Flauwekul. *Big Brother* ging uit van de gedachte dat ook gewone mensen die bij elkaar worden gezet, interessant kunnen zijn. Bij de nieuwe generatie castingshows is het omgekeerd. De kern is juist dat je níet zomaar jezelf kunt zijn. De boodschap van programma’s als *Idols*³⁾ is dat je succes moet hebben. Je moet veranderen.” De prestatiedwang wordt nog eens versterkt door de populariteit van het make-over-genre. Boven op de keiharde concurrentiestrijd van de castingshow verheerlijkt dit de individuele maakbaarheid.

(5) Het resultaat is de democratisering van het idolendom; tegelijkertijd met die nieuwe *celebrity*-cultuur is een snoeiharde afzeikpraktijk ontstaan. Daarbij cast de massa mee en kandidaten kunnen ieder moment worden weggestemd. Hun succes gaat daardoor gebukt onder een permanente voorwaardelijkheid. Eén misstap of ondoordachte opmerking en het kan voorbij zijn met de roem. Het gaat overigens vaak om het grootste idool en niet om het grootste talent. Hoe populair castingshows ook zijn, deskundigen verwachten dat ze net als alle televisietrends eerder vroeger dan later uit de gratie zullen raken. Dat geldt niet voor de mentaliteit die zij propageren. Het achter-

liggende idee – bewijs ons maar eens dat jij uniek bent en wel iedere dag opnieuw – is overal doorgedrongen. Er is een castingmaatschappij ontstaan.

(6) Onder die titel verscheen in Duitsland afgelopen jaar een boek, onder redactie van de in Tübingen docerende mediawetenschapper Bernhard Pörksen. “Bijna iedereen heeft tegenwoordig een mobieltje met camera. Daarmee kan diegene zichzelf of zijn buurman zomaar presenteren op een sociale netwerksite of een blog. Bijna alles wat we doen, vindt mogelijk voor een ons onbekend publiek plaats. En precies dat inzicht verandert onze manier van denken, onze waarneming, onze zelfpresentatie.” Het gevolg is een ononderbroken ‘zelfscenering’. “Mensen spelen voortdurend een rol”, aldus Pörksen. Als voorbeeld noemde hij *YouTube*⁴⁾ een doorlopende castingshow.

(7) De onderliggende mentaliteit heeft niet alleen op televisie en internet toegeslagen. Zij heeft daarnaast haar weerslag op bijvoorbeeld de arbeidsmarkt. Sommige bedrijven selecteren personeel door middel van zogeheten *recruitment games*, die werken volgens het principe van de castingshows. Een groep jonge mensen wordt geselecteerd en krijgt vervolgens te maken met reallife-situaties, bijvoorbeeld een steenrijke klant die zijn geld wil beleggen. Het bedrijf observeert hoe de kandidaten de opdracht samen uitvoeren. Dege-
ne die daarbij het meest overtuigt, krijgt een baan aangeboden.

(8) De castingmentaliteit is ook in de

noot 3 *Idols*: talentenjachtprogramma op televisie waarin gezocht wordt naar nieuw zangtalent

noot 4 *YouTube*: website waar filmpjes kunnen worden geplaatst en bekeken

politiek doorgedrongen. Nederlandse verkiezingscampagnes zijn één grote politieke castingshow geworden. Daarin staat niet deskundigheid, maar persoonlijkheid centraal. Politici doen alles om in de gunst te komen bij het publiek. Toppunt waren de lijsttrekkersdebatten voorafgaande aan de landelijke verkiezingen in 2010, waarbij de politieke leiders tweegevechten hielden van vier minuten. Het resultaat had nog het meeste weg van een *rap battle*⁵⁾. Op de achtergrond klapte en juichte de aanhang, te herkennen aan de gekleurde shirtjes. Zelfs het decor leek op dat van *Idols*: de opstelling van de kandidaten, de felgekleurde lichten, de twee gelikte presentatoren en het opiniepanel dat tijdens de uitzending de beste debater zou uitverkiezen. De hele maatschappij is dus doordrenkt van het castingprincipe.

(9) De castingmaatschappij kan niet zonder gevolgen blijven voor de mensen die hierin opgroeien. Volgens sommigen is onder invloed van de nieuwe spelregels dan ook een heuse castinggeneratie ontstaan. De Duitse journaliste Lara Fritzsche lanceerde deze term in een boek, waarvoor zij een groep jongeren volgde. Zij zag een generatie voor wie het leven een castingshow is, met de hele wereld als jury. “Hun bestaan wordt getekend door een overvloed aan mogelijkheden. Dat geldt voor studies, banen, maar ook voor vrienden en geliefden. Deze jongeren moeten voortdurend keuzes

maken tussen tal van verschillende spullen, kansen en mensen. Casting is daarbij een handig instrument. We casten en worden gecast, zelfs in ons privéleven”, aldus Fritzsche. Dat wordt duidelijk op *Facebook*⁶⁾. Gebruikers plaatsen op hun persoonlijke pagina informatie over zichzelf. Net als in castingshows kan het publiek, bestaande uit vrienden en kennissen, reageren. Uit onderzoek blijkt dat mensen voortdurend een afweging maken hoe deze reacties hun profiel beïnvloeden. Alles gaat kortom om de encensering en dat leidt tot oppervlakkigheid. Er lijkt een dwang te heersen om positief te blijven en vooral niet te moeilijk te doen. Eenzelfde mechanisme is werkzaam op *Twitter*⁷⁾. Iedereen kan meekijken en daar is iedereen zich van bewust. Dus zien we vooral veel nietszeggende mededelingen. Dat stemt al met al niet vrolijk. We leven in een maatschappij waarin steeds meer mensen zich gedragen alsof ze in een castingshow zitten. Ze zijn zich ervan bewust dat ze in alles wat ze doen gevolgd, beoordeeld en misschien wel veroordeeld kunnen worden en spelen daardoor voortdurend een rol.

(10) De vraag is of het anders kan. Mediawetenschapper Reesink heeft zijn twijfels. Het succes van het castingprincipe heeft volgens hem alles te maken met onze ingewikkelde samenleving: “Kijk, vroeger leefde je in een zuil. Dat schiep duidelijkheid. Daarna kwamen de subculturen: je was bijvoorbeeld punk en op

noot 5 *rap battle*: woordenstrijd door middel van rap

noot 6 *Facebook*: sociale netwerksite waar gebruikers hun persoonlijke interesses delen met anderen

noot 7 *Twitter*: internetdienst waarmee gebruikers korte berichtjes publiceren

die manier wist je welke kleding aan te trekken en hoe je te gedragen.

245 Maar tegenwoordig? De zuilen en de subculturen behoren grotendeels tot het verleden. Er zijn alleen nog snel wisselende ‘lifestyles’. De ene dag kan ik naar Ajax gaan, de volgende

250 avond bezoek ik een concert van Vivaldi. Het gevolg is dat we geregeld andere rollen moeten spelen. Tegelijkertijd geldt dat je jezelf moet blijven, authentiek moet zijn. De

255 spanning tussen die twee, hoe ‘deal’ je daarmee?”

(11) De castingmaatschappij biedt een oplossing voor dit dilemma, omdat zij met rolmodellen en

260 antivoorbeelden een moraal biedt. Zij maakt de complexe werkelijkheid overzichtelijker door deze terug te brengen tot een reeks stereotypen, die ons helpen om situaties te

265 ordenen. “Ik doe het zelf ook, hoor”, zegt Reesink. “Als ik mensen leer

kennen, googel ik ze soms om niet voor verrassingen te komen staan en te kijken of diegene een vriend zou kunnen zijn.”

(12) “Tegenwoordig is het lastiger jezelf neer te zetten, je eigen identiteit te vinden”, zo merkt ook journaliste Fritzsche op. Dezelfde

275 gemengde gevoelens heeft ze bij Facebook: “Je ontmoet als jongere niet langer alleen maar mensen uit je eigen dorp, zoals vroeger. Je kunt tegenwoordig chatten met mensen

280 wereldwijd, maar het maakt de contacten wel oppervlakkiger. De castingmaatschappij dwingt jongeren om zichzelf te presenteren als merk.” Zo laat zich, ondanks toenemende

285 oppervlakkigheid en prestatiedruk, het succes van de castingmaatschappij verklaren. Te midden van een zee aan keuzes biedt deze tenminste nog een klein beetje

290 houvast.

naar: Koen Haegens

uit: De Groene Amsterdammer, 31 maart 2011

‘Castingshows zijn goedkoop om te maken, omdat er immers geen professionele acteurs betaald hoeven te worden. Het concept kan bovendien worden losgelaten op elk thema.’ (regels 21-25)

- 1 Citeer uit alinea 2 een zin die ook aangeeft dat dit soort shows financieel aantrekkelijk is.
- 2 Wat is de functie van de woordspeling ‘creality’, gelet op de gedachtegang in alinea 3? Met de woordspeling ‘creality’ wordt
  - A aangegeven dat in de derde generatie realityprogramma’s een werkelijkheid gecreëerd wordt.
  - B bedoeld dat in de laatste generatie reality-tv de make-over centraal staat.
  - C de rol van casting benadrukt die nodig is voor een bepaald soort realityprogramma’s.
  - D het creatieve vakmanschap getypeerd dat schuilgaat achter een realityprogramma.

De tekst *De wereld als jury* kan in vier tekstdelen worden verdeeld. Aan deze tekstdelen kunnen achtereenvolgens de volgende kopjes worden toegekend:

deel 1: Voorbeeld reality-tv

deel 2: Kenmerken castingshows

deel 3: Gevolgen castingmentaliteit

deel 4: De positieve werking van het castingprincipe

3 Bij welke alinea begint deel 3?

4 Bij welke alinea begint deel 4?

5 Welke van onderstaande beweringen typeert de inhoud van alinea's 3 en 4 het beste? In alinea's 3 en 4

A worden problemen rond realityshows gesignaleerd en oplossingen daarvoor voorgesteld.

B worden voor- en nadelen van realityshows afgewogen en conclusies daaruit getrokken.

C wordt de ontstaansgeschiedenis van realityshows geschetst en hun huidige situatie besproken.

D wordt een standpunt ten aanzien van realityshows ingenomen en weerlegd.

In alinea 5 wordt gesteld dat er een castingmaatschappij is ontstaan.

6 Noem drie verschillende maatschappelijke terreinen waar het castingprincipe is doorgedrongen, volgens de tekst.

'Bijna alles wat we doen, vindt mogelijk voor een ons onbekend publiek plaats. En precies dat inzicht verandert onze manier van denken, onze waarneming, onze zelfpresentatie.' (regels 131-136)

7 Welke drogreden zou een kritische lezer in het bovenstaande citaat vooral kunnen aanwijzen?

A een cirkelredenering

B een onjuist beroep op causaliteit

C het maken van een verkeerde vergelijking

D het ontduiken van de bewijslast

8 Met welke omschrijving kan de functie van alinea 8 ten opzichte van alinea 7 het beste worden getypeerd?

Alinea 8

A gaat verder met de opsomming in alinea 7.

B geeft argumenten bij het standpunt in alinea 7.

C maakt een vergelijking met voorbeelden in alinea 7.

D trekt een conclusie uit de argumentatie in alinea 7.

De redenering in alinea 9 is onder meer gebaseerd op voorbeelden.

9 Op welk ander argumentatieschema wordt daarnaast vooral een beroep gedaan? een argumentatieschema op basis van

A kenmerk of eigenschap

B oorzaak en gevolg

C overeenkomst en vergelijking

D voor- en nadelen

- 10** Hoe kan de tekst *De wereld als jury* het beste getypeerd worden?
- A** deels als analyse over de invloed van castingshows en deels als beschouwing over authenticiteit in de huidige maatschappij
  - B** deels als kritiek op het aan castingshows gehechte belang en deels als een oproep om voorzichtig te zijn met sites zoals Facebook
  - C** deels als onderzoek naar de invloed van programma's als Idols en deels als waarschuwing voor de zelfscenering in castingshows
  - D** deels als relaas van het verschijnsel castingshow en deels als betoog voor het behoud van de eigen identiteit

De titel van de tekst is een vergelijking.

- 11** Leg de titel uit, gelet op de strekking van de tekst. Ga daarbij in op beide elementen van de vergelijking.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.
- 12** Welke van onderstaande beweringen geeft het beste de hoofdgedachte van de tekst *De wereld als jury* weer?
- A** Castingshows kennen een lange ontstaansgeschiedenis, lopend van simpele reality-tv tot slim amusement op basis van het concept van zelfmaakbaarheid, waarbij het einde van de mogelijkheden nog niet in zicht is.
  - B** De castingmaatschappij is verantwoordelijk voor de toename van oppervlakkige contacten tussen en concurrentiestrijd onder vooral jongeren en aan deze ontwikkeling moet een halt worden toegeroepen.
  - C** De castingmaatschappij leidt tot minder diepgaande communicatie en gedwongen gedragsaanpassing van mensen, maar ze maakt de ingewikkelde werkelijkheid ook beter te overzien.
  - D** Ondanks het feit dat de huidige gemeenschap onoverzichtelijk is geworden, heeft ieder dankzij castingshows de mogelijkheid zich te onderscheiden en dat wordt tegenwoordig als normaal beschouwd.

Tekst 2

Groenwassen (fragment) De milieupretenties van de mode

(1) Het lijkt erop dat het Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) door steeds meer modebedrijven omarmd wordt. Al dan niet vanuit de overtuiging dat consumenten het verwachten, geven modebedrijven nadrukkelijk blijk van hun MVO-beleid. Neem het gebruik van biologisch geteelde katoen in de kledingindustrie: dat nam volgens *Textile Exchange* in 2010 met twintig procent toe ten opzichte van het jaar ervoor. De duurzame ontwikkelingen bij de mode-merken kunnen worden gezien als veelbelovende eerste stappen in de richting van een schone, eerlijke kledingindustrie.

(2) Toch is een volledig verantwoord geproduceerd kledingstuk, ondanks alle inspanningen, nog altijd fictie. Bedrijven die pogingen ondernemen om hun productieketen te verduurzamen, zijn dan ook te prijzen: door hun tijd- en kosteninvesteringen effenen zij als koplopers straks de weg voor de achterhoede.

(3) De bescheiden vorderingen van de modewereld op het gebied van duurzaamheid staan echter vaak nauwelijks in verhouding tot de realiteit. Zo is de katoen met het stempel van *Textile Exchange* niet volledig biologisch. Een stof die voor vijf procent uit biologisch geteelde katoen bestaat, mag het label al voeren. Dit verklaart het opmerkelijke gegeven dat er al jarenlang meer

kleding onder het mom van biokatoen in de winkels wordt verkocht dan er ooit wereldwijd aan biologisch katoen is geteeld. Een vergelijkbare beperking kleeft aan het *Better Cotton Initiative*. Dit initiatief van meerdere bedrijven is een vorm van zelfregulering die slechts een beperkt aantal eisen stelt aan de productie van katoen. Bedrijven die eraan deelnemen, doen dan ook verdacht veel denken aan slaggers die hun eigen vlees keuren. Waarom verzinnen ze hun eigen standaarden, in plaats van de internationale richtlijnen voor biologische katoen te volgen?

(4) In de hedendaagse modewereld is het zogenaamde 'greenwashing' (groenwassen), het groener of duurzamer voordoen van een bedrijf dan het daadwerkelijk is, niet vreemd. Een recent voorbeeld: het zwarte uittenu van het Nederlands elftal staat als groen te boek, omdat de producent er gerecyclede plastic flessen voor gebruikt. Voor één tenue zouden liefst dertien petflessen zijn hergebruikt. De milieuvriendelijkheid van de techniek, die trouwens al jaren wordt gebruikt voor het maken van het alom bekende fleece, is op z'n zachtst gezegd dubieus. Het hergebruiken van plastic flessen is beter dan er de afvalberg mee vergroten, maar het recyclen vergt een milieubelastend en energie-intensief chemisch proces.

naar: Lynsey Dubbeld

uit: *De Groene Amsterdammer*, 12 juli 2012

- 13** Welke van onderstaande zinnen hoort in een goede samenvatting van tekst 2 niet thuis?
- A** In de kledingindustrie is sprake van een toenemend duurzaamheidsbewustzijn.
  - B** In de modewereld valt de duurzaamheid in de praktijk tegen.
  - C** Katoen met het stempel van Textile Exchange is niet volledig biologisch.
  - D** Modebedrijven doen zich groener voor dan ze daadwerkelijk zijn.

Wil je weten hoe je de toets hebt gemaakt? De antwoorden staan op mijnexamenbundel.nl. Vul je punten in en bekijk je score per onderwerp. Je scores worden bewaard.

De theorie is volledig
aangepast aan het nieuwste
examenprogramma, inclusief de
begrippenlijst argumentatieve
vaardigheden.

Deel 1

Theorie met oefenopgaven

1 Het centraal examen

Op het centraal examen Nederlands worden twee domeinen uit het examenprogramma getoetst: leesvaardigheid en argumentatieve vaardigheden voor zover het analyseren en beoordelen van een betoog betreft.

Het centraal examen Nederlands bestaat uit ongeveer vier teksten, overgenomen uit kranten en tijdschriften en van websites. Daarbij worden in totaal ongeveer 40 vragen gesteld. Soms is er in een vraag bij een tekst nog een tekstfragment opgenomen. Zo'n tekstfragment wordt een satelliettekst genoemd. Een satelliettekst gaat over hetzelfde onderwerp als de hoofdtekst, maar hij is geschreven door een andere auteur en geeft een andere kijk op het onderwerp.

Je gaat satellietteksten inhoudelijk met de hoofdtekst vergelijken.

Je krijgt drie uur de tijd voor het beantwoorden van de vragen.

Het soort teksten dat je moet kunnen lezen en begrijpen, wordt als volgt omschreven:

algemene omschrijving	Je kunt een grote variatie aan teksten over onderwerpen uit de (beroeps)opleiding en van maatschappelijke aard zelfstandig lezen. Je leest met begrip voor geheel en details.
tekstkenmerken	De teksten zijn relatief complex, maar hebben een duidelijke opbouw die tot uiting kan komen in het gebruik van kopjes. De informatiedichtheid kan hoog zijn.
informatieve teksten	Je kunt informatieve teksten lezen, zoals voorlichtingsmateriaal, brochures van instanties (met meer formeel taalgebruik), teksten uit (gebruikte) methodes, maar ook krantenberichten, zakelijke correspondentie, ingewikkelde schema's en rapporten over het eigen werkkterrein.
instructieve teksten	Je kunt instructieve teksten lezen, zoals ingewikkelde instructies in gebruiksaanwijzingen bij onbekende apparaten en procedures.
betogende teksten	Je kunt betogende teksten lezen waaronder teksten uit schoolboeken, opiniërende artikelen.

! Leestip

In de examens van de laatste jaren zijn teksten uit onderstaande informatiebronnen opgenomen. Vooral landelijke kranten en opiniebladen zijn populair.

Lees af en toe een interessant artikel uit een van die bronnen. Het helpt je bij de voorbereiding van je examen.

Landelijke kranten

NRC, de Volkskrant, Trouw

Opnieeweekbladen

De Groene, Vrij Nederland, HP/De Tijd

Vraagtypen

De paragrafen hierna geven een overzicht van de belangrijkste theorie. Je leest er over welke leesvaardigheden en argumentatieve vaardigheden je moet beschikken om het examen goed te kunnen maken. Je neemt daarbij ook kennis van de vraagtypen die op het examen veel voorkomen en van de wijze waarop je deze het beste kunt beantwoorden. Bij de theorie vind je oefenopgaven en een lijst met belangrijke begrippen. Achter in deze bundel staat een register waarin je de examenopgaven kunt opzoeken die aansluiten bij de paragrafen van deel 1. Heb je moeite met een bepaald vraagtype, besteed dan extra aandacht aan de examenopgaven die je via het register vindt.

Beoordeling

Je werk wordt beoordeeld aan de hand van een correctievoorschrift. In dat voorschrift staan de scorepunten die aan een antwoord worden toegekend.

Het cijfer dat je behaalt voor het centraal examen bepaalt voor 50 procent je eindcijfer voor het vak Nederlands.

2 Taalgebruik en aantal woorden

Bij open vragen moet je taalgebruik correct zijn. Dat wil zeggen: in je antwoord mogen geen taal- en geen spelfouten voorkomen. Voor incorrect taalgebruik worden maximaal 4 scorepunten in mindering gebracht. Daarvoor geldt als aftrekgeregeling:

- bij 1 fout of 2 fouten krijg je 1 punt aftrek;
- bij 3 of 4 fouten krijg je 2 punten aftrek;
- bij 5 of 6 fouten krijg je 3 punten aftrek;
- bij 7 of meer fouten krijg je 4 punten aftrek.

Onder incorrecte formuleringen en onjuist taalgebruik wordt verstaan: spelfouten, verkeerd woordgebruik en fouten in de zinsbouw, inclusief verkeerde woordvolgorde. Als je steeds dezelfde fout maakt, worden die herhaalde fouten als afzonderlijke fouten meegeteld. Bij de beoordeling van de spelling wordt uitgegaan van de schrijfwijze volgens het Groene Boekje.

Ook als je antwoord inhoudelijk fout is en dus geen punten oplevert, wordt het op taalgebruik en spelling beoordeeld. Een inhoudelijk fout antwoord met taalfouten leidt dus tot puntenaftrek.

Bij open vragen wordt vaak gezegd dat je in een of meer volledige zinnen moet antwoorden. In dat geval kun je antwoorden met een volzin, maar een zelfstandig gebruikte bijzin is ook goed. Luidt de vraag bijvoorbeeld: 'Waarom mag je in dit geval wél klagen, volgens de tekst?', dan kan je antwoord zijn: 'Je mag in dit geval wel klagen omdat ze dan niet meer kunnen rondkomen.' Maar het is ook goed als je antwoordt: 'Omdat ze dan niet meer kunnen rondkomen.'

Moet je met een volledige zin antwoorden, dan wordt er een punt afgetrokken wanneer je met een zin antwoordt die niet volledig is. Je mag in dat geval ook geen telegramstijl gebruiken. Is je antwoord geheel in telegramstijl, dan wordt het hoe dan ook geheel fout gerekend en levert het je geen punten op.

Worden er volledige zinnen gevraagd, dan mag je niet citeren, ook niet verkort citeren.

Maar soms hoeft je bij een open vraag niet in volledige zinnen te antwoorden. Dan mag je ook met een woordgroep antwoorden. Bij zo'n vraag wordt alleen op de spelling gelet.

Gebruik je een kleine letter waar je een hoofdletter zou moeten gebruiken, zoals aan het begin van een zin, dan wordt er een punt afgetrokken. Voor het omgekeerde, als je ten onrechte een hoofdletter gebruikt in plaats van een kleine letter, geldt hetzelfde.

Bij de beoordeling van het taalgebruik en de spelling wordt er niet op gelet hoe je getallen schrijft. Je kunt ze uitschrijven (bijvoorbeeld 'veertien'), maar dat hoeft niet (bijvoorbeeld '14').

Soms staat er in de tekst zelf een spelfout. Neem je die fout over in je antwoord, dan kost dat je geen punten.

Je antwoorden worden niet beoordeeld op interpunctie.

Geef niet meer antwoorden (zinnen, redenen, voorbeelden en dergelijke) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld één zin wordt gevraagd en je antwoordt met meer dan één zin, wordt alleen de eerste zin in de beoordeling meegeteld.

Bij open vragen wordt vaak aangegeven dat je voor je antwoord niet meer dan een bepaald aantal woorden mag gebruiken. Als je bij zo'n vraag een antwoord geeft dat het maximale aantal woorden overschrijdt, worden alleen die woorden die binnen het maximum vallen, beoordeeld. Anders gezegd: voor een goed antwoord dat te lang is, krijg je zelden alle punten. Houd je dus altijd aan het gegeven maximale aantal woorden.

In aansluiting op de vorige regel geldt het volgende. Als je de vraag herhaalt voordat je tot het antwoord komt, tellen de woorden tot aan het eigenlijke antwoord niet mee.

Besteed niet te veel tijd aan het tellen van het maximale aantal woorden dat je in het antwoord mag gebruiken. Vaak kun je het aantal gebruikte woorden wel inschatten. En: het gegeven aantal woorden is in de regel ruim bemeten. Maar als je twijfelt aan de lengte van je antwoord, tel dan zorgvuldig. Want als je antwoord maximaal 20 woorden mag tellen en je hebt er 24 gebruikt, dan tellen alleen de eerste 20 woorden als antwoord.

Blijf niet te ver onder het gegeven maximale aantal woorden. Als in een uitlegvraag een maximum van 35 woorden wordt genoemd, zal een antwoord van 8 woorden niet veel punten opleveren.

3 Signaalwoorden en signaalzinnen

Signaalwoorden geven het verband aan tussen (delen van) zinnen en tussen alinea's. Ze geven belangrijke informatie over de opbouw van een tekst of tekstgedeelte. Zo kunnen signaalwoorden een opsomming aankondigen of duidelijk maken dat er sprake is van een voorbeeld of een verklaring. Let er dus goed op: bij het maken van vragen bij een tekst én bij het schrijven van een samenvatting zijn signaalwoorden een belangrijk hulpmiddel.

Soorten en voorbeelden signaalwoorden

opsomming	ook, bovendien, verder, eveneens, dan, vervolgens, daarnaast, ten eerste ... ten tweede, zowel ... als
tegenstelling	maar, echter, toch, daarentegen, in tegenstelling tot, daar staat tegenover dat, enerzijds ... anderzijds
oorzaak-gevolg	daardoor, door, doordat, waardoor, zodat, te danken aan, te wijten aan, het gevolg van, ten gevolge van, de oorzaak hiervan is
reden/verklaring	want, omdat, daarom, waarom, namelijk, immers, aangezien
doel-middel	door middel van, met de bedoeling om, met behulp van, om te, daartoe, opdat
toelichting	denk hierbij aan, bijvoorbeeld, zo, dat komt voor bij, ter illustratie, dat is het geval bij
vergelijking	net als, zoals, zo ook, evenals, eveneens, eenzelfde, hetzelfde/dezelfde als, in vergelijking met, vergeleken met, soortgelijke
voorwaarde	als, indien, mits (op voorwaarde dat), tenzij (behalve wanneer), stel dat
conclusie	dan ook, dus, aldus, hieruit volgt, concluderend
samenvatting	kortom, samenvattend, alles bij elkaar genomen, om kort te gaan

Om de opbouw van een tekst te doorgronden heb je ook veel aan signaalzinnen. Met behulp van signaalzinnen maakt een schrijver duidelijk wat er volgt (aankondigend) of wat hij heeft behandeld (terugblikkend).

Soorten en voorbeelden signaalzinnen

aankondigend	Ik zal hier enkele voor- en nadelen van rekeningrijden bespreken. Maar aan het systeem kleven ook enkele bezwaren. Hoe is de opmars van het toerisme te verklaren?
terugblikkend	Van de besproken verklaringen lijkt de laatste me het meest aannemelijk.
aankondigend én terugblikkend	Welke conclusie kunnen we nu uit bovenstaande onderzoeksresultaten trekken?

4 Tekstsoort en schrijfdoel

De teksten in de examens komen uit kranten en tijdschriften en van websites. Ze gaan over onderwerpen van maatschappelijke aard.

De voornaamste *tekstsoorten* zijn:

- 1 **informatieve tekst** of **uiteenzetting**. Een tekst waarin de schrijver iets uitlegt, beschrijft, verklaart of mededeelt.

Kenmerken:

- is objectief (auteur geeft voornamelijk feiten, geen eigen mening);
- is bedoeld om de lezers te informeren over een stand van zaken of een gang van zaken om de lezers iets te laten begrijpen.

Bij uiteenzettende teksten of tekstgedeelten wordt objectief uitleg gegeven, worden indelingen aangeduid en worden samenhangen en processen verduidelijkt.

- 2 **betogende tekst** of **betoog**. Een tekst waarin de schrijver een duidelijk standpunt inneemt en dat standpunt met argumenten onderbouwt.

Kenmerken:

- is subjectief (auteur geeft voornamelijk eigen mening);
- is bedoeld om de lezers van het standpunt te overtuigen.

Bij betogende teksten of tekstgedeelten wordt een beargumenteerd standpunt ingenomen.

- 3 **beschouwende tekst** of **beschouwing**. Een tekst waarin de schrijver de lezer interpretaties, verklaringen en opinies ter overweging aanbiedt.

Kenmerken:

- is gedeeltelijk objectief, gedeeltelijk subjectief;
- is bedoeld om de lezer over een kwestie te laten nadenken.

Bij beschouwende teksten of tekstgedeelten belicht de schrijver een verschijnsel van verschillende kanten. Hij legt de lezer mogelijke verklaringen van en verschillende standpunten (inclusief zijn eigen standpunt) over een kwestie voor, zodat de lezer zijn eigen mening kan vormen. Een beschouwing kan ook de argumenten voor en tegen een of meer standpunten behandelen, maar is er niet op gericht de lezer voor een van die standpunten te winnen.

Men onderscheidt in zakelijke teksten de volgende *schrijfdoelen*:

- 1 **informer**
- 2 **uiteenzetten**
- 3 **overtuigen (betogen, een pleidooi houden)**
- 4 **tot actie aanzetten (activeren, aansporen tot handelen)**
- 5 **beschouwen (ter overweging aanbieden)**
- 6 **vermaken (amuseren)**

Ook een combinatie van twee of meer schrijfdoelen is mogelijk. Je moet dan vaststellen wat het belangrijkste schrijfdoel is.

Een voorbeeld van een examenvraag:

- Hoe kan de tekst het beste getypeerd worden?

Deze tekst is vooral

- A** een beschouwende tekst met activerende elementen.
- B** een beschouwende tekst met betogende elementen.
- C** een betogende tekst met activerende elementen.
- D** een betogende tekst met beschouwende elementen.

5 Intentie van de schrijver, stijlmiddelen en figuurlijk taalgebruik, framing

Naast vragen over tekstsoort en schrijfdoel kun je vragen verwachten over de *intenties*, *opvattingen* en *gevoelens* van de auteur of auteurs.

Drie voorbeelden van dergelijke vragen:

- In welke alinea van de tekst komt het standpunt van de auteur het duidelijkst naar voren?
- Hoe kan de houding van de auteur ten opzichte van zijn onderwerp het beste gekarakteriseerd worden?
  - A** bezorgd, maar weinig kritisch
  - B** kritisch en betrokken
  - C** neutraal en afstandelijk
  - D** zakelijk en professioneel
- Al in de eerste twee alinea's zet de schrijver de toon voor zijn hele artikel. Hoe zou je die toonzetting het beste kunnen typeren?
  - A** als alarmerend
  - B** als enthousiasmerend
  - C** als prikkelend
  - D** als spottend

Woordkeus, *stijlmiddelen* (als woordspeling, ironie, overdrijving) en *figuurlijk taalgebruik* kunnen veel zeggen over de houding van de schrijver ten opzichte van het onderwerp. De houding van de schrijver komt ook tot uiting in de *toon* of *toonzetting* van de tekst of een tekstdeel. Let bij vragen die de hele tekst betreffen vooral op de titel, de inleiding en het slot.

Drie voorbeeldvragen:

- Een kritisch lezer zou kunnen zeggen dat de titel van de tekst een woordspeling bevat en dat de auteur hiermee probeert de lezer te beïnvloeden. Leg uit welke woordspeling dat is en geef aan op welke manier de lezer daarmee beïnvloed kan worden.
- Een schrijver kan gebruikmaken van stijlmiddelen om zijn mening overtuigender weer te geven. Citeer uit het tekstgedeelte van de alinea's 4 tot en met 6 een zin die duidelijk ironisch bedoeld is.
- Figuurlijk taalgebruik kan onder meer gebruikt worden om de aandacht van de lezer te trekken. Welke drie andere effecten van figuurlijk taalgebruik heeft de schrijver van de tekst waarschijnlijk beoogd? Kies uit onderstaande effecten:
  - 1 de belangrijkste boodschap kracht bijzetten
  - 2 de geloofwaardigheid van de aangehaalde politici in twijfel trekken
  - 3 de nadruk leggen op de voordelen van nucleaire energie
  - 4 de tekst een amuserend karakter geven
  - 5 de twijfel van de auteur over de motie benadrukken

examenbundel >

havo Nederlands
havo Engels
havo Duits
havo Frans
havo Economie
havo Bedrijfseconomie
havo Maatschappijwetenschappen
havo Geschiedenis
havo Aardrijkskunde
havo Wiskunde A
havo Wiskunde B
havo Scheikunde
havo Biologie
havo Natuurkunde

samengevat }

havo Economie
havo Bedrijfseconomie
havo Maatschappijwetenschappen
havo Geschiedenis
havo Aardrijkskunde
havo Wiskunde A
havo Wiskunde B
havo Scheikunde
havo Biologie
havo Natuurkunde
havo/vwo Nederlands 3F/4F
havo/vwo Rekenen 3F

Tips, tricks en informatie die jou helpen bij het slagen voor je eindexamen vind je op examenbundel.nl! Nog meer kans op slagen? Volg ons ook op social media. #geenexamenstress

examenidoom + examenbundel + samengevat + zeker slagen! = #geenexamenstress

examenidoom

havo Engels
havo Duits
havo Frans

zeker slagen !

voor vmbo, havo én vwo

9 789006 315929